

גליון קנין תורה

יו"ל ע"י חבורת קנין תורה

בעזרה שית

נציב חודש כסלו

הנגיד הנכבד והמפואר

מו"ה יוסף ארי' בריננער הי"ו

לעי"נ זקינו מו"ה יצחק ב"ר דוד הלוי ע"ה

מס' קידושין
גליון חי

פרשת וישב
תשע"ה

שינון לחזרה

תמצית שקלא וטריא עם ביאורים והערות

[דף כ"ח ע"ב - דף ל"א ע"ב]

✦ **נתן כסף ולא משך:** הדיום שפדה הפיץ של הקדש על ידי נתינת כסף בשעה שהיה מאתים, ולא הספיק למושכו עד שעמד במנה; מה שפדה פדוי ויישאר המאתים להקדש, דנקנה להדיום ע"י נתינת כסף וברשותו הוא דלו.

וכן אם פדאו על ידי נתינת כסף בשעה שהיה שוה רק מנה, ולא הספיק למושכו עד שעמד במאתים, מה שפדה פדוי ואינו צריך להוסיף עוד מנה להקדש, ולא אמרינן בזה 'לא יהא כח הדיום המור מהקדש' ודבהדיום ככה"ג הרי היה יכול לחזור בו כל זמן שלא משך, דגם בהדיום אינו יכול לחזור בו לכתחילה ואחר שנתן כסף בלא שיעשו לו 'מי שפרע'.

מצות הבן על האב

✦ כל מצות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו, אנשים חייבין ונשים פטורות. ואלו הן: (א) למולו, (ב) לפדותו וכשהוא בכור, (ג) ללמדו תורה, (ד) להשיאו אשה, (ה) וללמדו אומנות, ור' יהודה מוסיף שאם אינו מלמדו אומנות כאילו מלמדו ליסמנות ודכיון שאין לו אומנות ויחסר להטו ילך בפרשת דרכים וילמסם את הבריות; ע"י להלן (דף לז) דת"ק ור"י פליגי, ויש אומרים שאף חייב ללמדו לשוט במים ושמא יפרוש בספינה ותמבע ויסתכן אם אינו יודע לשוט.

למולו

✦ **האב** חייב למול את בנו דכתיב 'זימל אברהם את יצחק בנו', והוא חיוב גם לדורות הבאים דכתיב שם 'כאשר צוה אותו אלקים; וכל מקום שנאמר 'צו' הוא לשון זירוז ושיהא מהיר וזרוז בדבר) דכתיב 'וצו את יהושע וחזקוהו ואמצהו', ונוהג לדורות דכתיב 'מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם'. אבל **האשה** אינה חייבת למול את בנה, דכתיב 'כאשר צוה אותו אלקים; אותו ולא אותה.

לא מהליה אביו חייבין בית דין למולו, דכתיב 'המול לכם כל זכר' ו'לכם רבים משמע, והיינו בית דין; תורה"ז. לא מהליה בית דין חייב הוא למול את עצמו דכתיב 'וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה'.

לפדותו

✦ **האב** חייב לפדות את בנו בכור דכתיב 'כל בכור בניך תפדה'. לא פדאו אביו חייב הוא לפדות את עצמו, דכתיב 'כל בכור בניך

מראי מקומות לתוספות

דף כ"ט ע"א: ד"ה משכו (עד וקשה), ד"ה אטו, ד"ה אטו, ד"ה וליהי.

דף כ"ט ע"ב: ד"ה ואילו כהן וטריף (ע"י מהרש"א), ד"ה הא לן (עד ז'אין מימה).

דף ל' ע"א: מד"ה יתר עליו מהלס עד סוף העמוד.

דף ל' ע"ב: ד"ה שיש רשות אחרים עליה.

דף ל"א ע"א: כל דיבורי המוספות.

דף ל"א ע"ב: כל דיבורי המוספות.

[דף כח:]

קניני הדיום והקדש

✦ הדיום אינו קונה מטלמלין בכסף אלא במשיכה ולר' יוחנן גזירה שמא יאמר נשרפו חקי, ולריש לקיש מן התורה, אבל הקדש עדיף מהדיום בב' קנינים: (א) **מעות הקדש קונות** (ובלא משיכה) דכתיב 'ונתן הכסף וקם לו', וכגון גיזבר שנתן מעות בשביל בהמה ולקרבן צבור) נקנה הבהמה להקדש אפילו הוא בסוף העולם, מה שאין כן בהדיום לא קנה עד שימושך. (ב) **אמירה לגובה במסירה להדיום**, כגון האומר שור זה עולה או בית זה הקדש, אפילו אם אין השור או הבית לפניו אלא בסוף העולם נקנו להקדש, משא"כ הדיום לא קנה עד שימושך בשור או היוזק בבית.

[דף כט:]

✦ **משך ולא נתן כסף:** הדיום שמשך הפיץ של הקדש ונעל דעת לפדותו כשהיה שוה מנה, ולא הספיק לתת דמיו לגזבר עד שעמד במאתים; משלם מאתים להקדש, דכי אייקר ברשות הקדש אייקר הואיל ולא נתן המעות.

אם משכו כשהיה שוה מאתים, ולא הספיק לתת דמיו עד שעמד במנה; מעיקר הדין אינו צריך ליתן אלא מנה ודול ברשות הקדש הואיל ולא נתן המעות, אבל מדרבנן צריך ליתן מאתים, שלא יהא כח הדיום המור מהקדש ודבהדיום ככה"ג אינו נתן אלא מנה הואיל ובשעה שמשכו היה שוה מנה ובמשיכה נקנה לו אפילו קודם שנתן כסף.

קנין תורה גליון

תַּפְּדָה' ושמשמעו לפדות אחרים] וקרינן ביה תַּפְּדָה ושמשמעו לפדות את עצמו, ללמד שכל שאחרים מצווין לפדותו מצווה לפדות את עצמו. אבל האב אינו פודה את בתו והבכורה, דכתיב 'כל בכור בניך'; ולא בנותיך.

האם אינה חייבת לפדות את בנה ואע"פ שהוא מצות עשה שלא הזמן גרמא דנשים חייבות, דילפינן מקרא הנ"ל דכתיב 'תַּפְּדָה' וקרינן 'תַּפְּדָה' דכל שאין אחרים מצווין לפדותה [וכנ"ל דכתיב 'בניך' ולא בנותיך] אינה חייבת לפדות את עצמה, ושוב ילפינן מהאי קרא דכל שאינה מצווה לפדות את עצמה גם אינה מצווה לפדות אחרים.

[דף כט:]

◊ **הוא לפדות ובנו לפדות:** מי שחייב לפדות את עצמו ושלא פדאו אביו וגם חייב לפדות את בנו, ואין לו אלא חמש סלעים, לכולי עלמא פדיון עצמו קודם לפדיון בנו, דמצוה דגופיה עדיף^א.

אם יש לו ה' סלעים ואו נכסים בני חורין שהן שוין ה' סלעים, וגם היה לו קרקע שוה ה' סלעים שמכרו לאחר [קודם שהל עליו חוב פדיון בנו], ר' יהודה סובר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, נמצא שהכהן יכול לגבות הקרקע מיד הלקוחות בעד פדיון האב [כשאר מלוה בשטר שהבע"ה יכול לגבותו מיד הלקוחות שקנו מהלוה קרקע אחר ההלואה] אבל אינו יכול לגבותו בעד פדיון הבן [שהרי מכרו האב קודם שהל עליו חוב פדיון בנו ודינו כקרקע שמכר הלוה קודם ההלואה], לכך מתחילה יתן האב להכהן החמש סלעים שיש לו בעד פדיון בנו, ואחר כך יטרוף הכהן את הקרקע מיד הלקוחות בעד פדיון האב. ואבל אם יתן האב תדילה החמש סלעים בעד פדיון בעצמו, לא יוכל הכהן לטרוף אחריו את הקרקע בעד פדיון הבן. ואין זה אונאה ללקוחות מה שהאב פודה מתחילה את בנו כדי שהכהן יוכל לטרוף אחריו פדיונו מהלקוחות, דבכה"ג שאפשר לקיים שניהם יש חוב להקדים פדיון הבן קודם פדיון עצמו, מהרש"א.

אבל **רבנן** סבירא להו מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא, נמצא שאי אפשר לכהן לטרוף הקרקע מיד הלוה אפילו בשביל פדיון האב [דהוי כמלוה בעל פה שאין מורפין ממשועבדים אלא מבני חורין], וכיון שאין להאב אלא חמש סלעים צריך לפדות את עצמו ולא את בנו, דמצוה דגופיה עדיף [וכר"ע כיון שאי אפשר לקיים שניהם וכנ"ל].

◊ **מצוה עוברת:** מי שיש לפניו מצוה עוברת ומצוה שאינה עוברת ואי אפשר לקיים שניהם [ושאין לו הוצאות עבור שניהם], לכולי עלמא מצוה עוברת קודם [משמעו הגמי, וכו"ה בתוס' ר"י הזקן ועוד רשונים].

אבל אם צריך לפדות את בנו שהוא מצוה שאינה עוברת, וגם יש עליו מצוה לעלות לרגל שהוא מצוה עוברת [ואין לו הוצאות עבור שניהם] פליגי תנאי; לר' יהודה גם בזה מצוה עוברת עדיף, ועולה לרגל ואחר כך פודה את בנו ולכשתמצא ידו עוד ה' סלעים, אבל לרבנן פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל ולכשתמצא ידו הוצאות הדרך ועדיין לא עבר מנחה, דשאני הכא דגזירת הכתוב הוא דכתיב 'כל בכור בניך תפדה' והדר כתיב 'ולא יראו פני ריקם'.

◊ **הרבבה נשים:** היו לו חמשה בכורים מחמש נשים, חייב לפדות כולן, דבפטר רחם תלה רחמנא. וכדי שלא נילף גזירה שוה 'בכור בכור' מנחלה דבעינן ראשית אונן [ודוקא בכור לאביו דינו כבכור], אשמועינן קרא בפדיון הבן 'כל בכור בניך תפדה' לרבות בכורים מהרבבה נשים.

ללמוד תורה

◊ **האב חייב ללמד את בנו תורה דכתיב 'ולמדתם אותם את בניכם'**. לא לימדו אביו חייב הוא ללמד את עצמו, דכתיב 'ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם'. אבל האב אינו חייב ללמד את בתו תורה, דכתיב 'ולמדתם אותם את בניכם'; ולא בנותיכם.

האם אינה חייבת ללמד את בנה תורה ואע"פ שהוא מצות עשה שלא הזמן גרמא דנשים חייבות, דילפינן מקראי הנ"ל 'ולמדתם' [ולמד לאחרים] 'ולמדתם' [וללמוד בעצמו] דכל שאין אחרים מצווין ללמדה תורה [וכנ"ל דכתיב 'בניכם' ולא בנותיכם] אינה חייבת ללמד את עצמה, ושוב ילפינן מהאי קרא דכל שאינה מצווה ללמד את עצמה אינה מצווה ללמד לאחרים.

◊ **הוא ללמוד ובנו ללמוד** [ואין להם סיפוק נכסים שילמדו שניהם אלא אחד מהם צריך להטריח אחר מוונת שניהם והאחר יכול ללמוד]; **לתנא קמא** לעולם האב קודם לבנו, אבל לר' יהודה אם הבן הוא זריו וממולא ותלמודו מתקיים בידו [כאופן שהבן יכול להצליח בלימודו יותר מאביו] הבן קודם לאביו.

– ר' אחא בר יעקב שלח את בנו ר' יעקב ללמוד אצל אביו [שלא הי' להם כדי סיפוקם שיוכלו שניהם ללמוד, והי' סבר ר' אחא שבנו מחודד מפי ממונו, נקט כר' יהודה דבכה"ג הבן קודם לאביו], אבל כשהורר ר' יעקב לביתו וראה אביו ר' אחא שאין שמועותיו מחודדין אצלו אמר לו שישאר בבית ור' אחא הלך ללמוד אצל אביו. בבית מדרשו של אביו [שהי' רחוק מן היישוב] היה נמצא מוזיק דאפילו כשנכנסו שני בני אדם ביום לביהמ"ד היה מוזיקם, וצוה אביו ששום אדם לא יתן אכסניא לר' אחא ובעל כרחו ילין בבית המדרש, ומתוך חסידותו יעשה לו גם ויהרוג את המוזיק. וכך הוה, שלן ר' אחא בבית המדרש, ונתגלה לפניו המוזיק בדמות נחש עם ז' גלגולות, והתפלל ר' אחא להינצל ממנו, ובכל כריעה שכרע [בתוך תפלתו] נפל ראש אחד. למחר אמר להם ר' אחא דאלמלא נעשה לו גם הכניסוהו בסכנה^ב.

◊ **ללמוד תורה ולישא אשה:** אדם שלא יהיו צרכי הבית מוטלין עליו אחר התנות, כגון בני בבלי [שהולכין אחר התנותם ללמוד משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים הוי' למקום אין צרכי הבית מוטלים עליהם], ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה. אבל אם יהיו צרכי הבית מוטלין עליו, כגון בני ארץ ישראל [שלומדים במקומם ואם ישא אשה יהיו צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו], ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה, אלא אם כן אי אפשר לו בלא אשה [שיצרו מתנבר עליו; תורה"ז] דאז ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה [וכפי יכולתו].

– רב הונא ס"ל דבן עשרים שנה שלא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה, לכך כשבא לפניו רב המנונא בלא סודר על ראשו

ב. ע"י מהרש"א ע"ר אהא המרעס עליהם שהצילו אותו לילל ע"י גם ומתוך ק' מנכין לו נשמים מוכימות, אבל אביו לא חשש לך, שמתוך דמתוך חסידותו של ר' אחא ינצל ע"י תפלותיו ולא יטוול ננס, וכשאלם ינצל מנרה ע"י תפלה [ולא ע"י גם גרידא] אין מנכין לו מוכימות, אלא ר' אחא בעונותיו לא תלה הוללות בזכות תפלתו אלא ננס, לך המרעס דבזה גרמו לנכות מוכימות.

א. והיינו דוקא ככה"ג שאין צדו לפדות אלא אחד מהם, אבל כשיש לו י' סלעים הן בשביל לפדיון עצמו והן בשביל לפדיון בנו, מנזיל להן בגמי [עפ"י פירש"י ומרש"א] לכר"ע יש להקדים פדיון בנו לפדיון עצמו, כיון שפדיון עצמו חל ממחילה על אביו ולא על עצמו.

קנין תורה גליון

❖ **סדר הלימוד:** ישלש שנותיו לימים ודהיינו ימי השבוע, ללמוד שלישי במקרא ושלישי במשנה ושלישי בתלמוד (פי' ב' ימים מקרא וב' ימים משנה וב' ימים גמרא; עי' תורה לא צריכא), דכתיב **ישננתם לבניך** וקרינן ביה **ישלשתם**.

– ראשונים נקראו 'סופרים' וכדכתיב **ומשפחות סופרים** וישיבי יעבין¹ מפני שהיו סופרים כל אותיות שבתורה, ואמרו וא"ו של תיבת 'גהון' ובפ' שמיני (יא, מב) 'כל הולך על גהון' הוא חציין של אותיות בספר תורה, ותיבות 'דרש דרש' (בפ' שמיני י, טו) זאת שעיר החטאת **דרש דרש משה והנה שרף** הן חציין של תיבות, והפסוק **והתגלח** (בפ' תרועה וי, לג) **והתגלח ואת הנתק לא יגלח** וגו' הוי חציין של פסוקי התורה. וכן אמרו בספר תהלים **דעיין** של 'כרסמנה הזיר מיער' (פ, טז) הוי חציין של אותיות, והפסוק **והוא רחום יכפר עון** (עשה, לח) הוי חציין של פסוקים. ועוד אמרו דמנין פסוקי התורה הן ה' אלפים תתפ"ח, וספר תהלים יתר ממנו ח' פסוקים, וספר דברי הימים חסר ממנו ח' פסוקים.

אבל בזמנים האחרונים נסתפקו אם וי"ו גהון הוא אות האחרון מחצי הראשון או אות הראשון מחצי השני, וכן נסתפקו בפסוק **והתגלח** אם הוא האחרון מהאי גיסא או הראשון מאידך גיסא. וליכא למימר נתי ספר תורה ונמנה כמו שהיו עושין הראשונים, שהם היו בקיאים באותיות חסירות ויתירות, וכן בפסוקים, אבל אנו אין בקיאים לא בחסירות ויתירות וגם לא בפסוקים, כדאמר רב אחא בר אדא (בשהגיע מארץ ישראל לבבל) **דבמערבא פסקו הפסוק ויאמר ד' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן לשלשה פסוקים**.

[דף ל:]

– עוד דרשו בפסוק **ישננתם**, שיש לחזור על דברי תורה ולבדוק בעומקם עד שיהיו מיוחדים בפיך שאם ישאל לך אדם דבר אל תצטרך לגמגם אלא תוכל לומר לו מיד. ורמז לדבר, דכתיב **אמור להכמה אהותי את** (פירושו; א. שתהא בקי בתורה כמו שאתה בקי שאותך אמרה לך, ב. הכוונה לסיפא דקרא **ומודע לבניה תקרא** שתהא התורה ידוע לך, וכתוב **קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך**)² ופי' תהא רגיל ושגור בידך כל כך שתוכל להבין בהם בלי דיבור אלא ברמזות יד ואצבע; מהרש"א.

ועיקר החידוד והשינון הן דוקא בימי הנעורים, דכתיב **כחצים ביד גבור כן בני הנעורים**, לומר דעל ידי שינון בימי נעורים נעשה תורתו כחצים ביד גבור. ומביא ראיה דהאי **כחצים** מיירי משינון הלימוד, דמצינו לשון **שינון** גבי **חצים** דכתיב **חצי גבור שנונים** וכתוב **חציך שנונים עמים תחתיך יפלו**³ (ביארנו הגמי עפ"י מהרש"א).

ומסיים הפסוק לשבח את רבם של תלמידים אלו, **אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם**⁴ ('אשפתו' היינו תיק החצים, וקאמר אשרי הרבי אשר מלא את אשפתו עם תלמידים כאלו שהן שנונים בחיצים הללו; מהרש"א).

ועוד קאמר בסיפא דקרא **לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער**, רומז דאפילו אב ובנו או הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד,

ד. מיהו בתלפין של מינות 'דרש דרש' לא נסתפק אם להאי גיסא או להאי גיסא, שדעו דמד 'דרש' להאי גיסא ומד 'דרש' לחיך גיסא, דמהאי טעמא נקט לעיל שני מינות 'דרש דרש' לשמעויען דמרויחו חליין של מינות (עי' עמנו יסף ומ' העניין).

וכדרך הנשואין שהיו רגילין לכבות ראשון שעדיין לא נשא אשה לא רצה רב הונא להסתכל בפניו עד שישא אשה. וכן אמר רבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל דעד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע כ' שנה ולא נשא אומר הקב"ה תיפה עצמותיו.

– כל שמקדים לישא לפני כ' שנה הרי זה מסייע לו להיות שליט על יצרו. וכן אמר רב חסדא דלכך עומד במעלה יתירה על חבריו כיון שנשא אשה כשהיה בן ט"ז, ואם היה נושא בהיותו בן י"ד היה יכול להתגרה ביצר הרע ולומר לו גירא בעיניך ולא הי' ירא שהשפן יחשיאו.

[דף ל:]

– אדם צריך לחנך את בנו בנערותו בדרך שכל ימיו יהא מתנהג בו, והזמן המוכשר לכך הוא מבן ט"ז עד בן כ"ב, ויש אומרים מבן י"ח עד בן כ"ד (דבציר מבן ט"ז (או בן י"ח) אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואין להכביד עליו יסורין ותוכחות, ויותר מבן כ"ב (או בן כ"ד) יש לחוש שלא יבעט; כן הוא לפי שני ברש"י שהוא עיקר, ולפירושו ראשון מיירי בגמ' מזמן המוכשר להשיאו בעוד יד אביו תקיפה עליו, וקאמר דמבן ט"ז (או י"ח) שנים הגיע הזמן לכנס, ויותר מכ"ב (או כ"ד) אל תאחרהו).

❖ **מה צריך ללמדו:** אין חובה על האב ללמד את בנו אלא מקרא והיינו תורה, ולא נביאים וכתובים, מוכאן ואילך ילמוד הבן לעצמו. וזה דלא כזבולון בן דן שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות.

❖ **אבי אביו:** נחלקו תנאי אם חייב אדם ללמד את בן בנו תורה; **יש אומרים** שאינו חייב, דכתיב **ולמדתם אותם את בניכם** ולא בני בניכם, ודלא כזבולון בן דן שלימדו אבי אביו תורה. והא דכתיב **והודעתם לבניך ולבני בניך** אתא לאשמועינן שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות. **ויש אומרים** שחייב ללמד את בן בנו תורה וכזבולון בן דן, מדכתיב **והודעתם לבניך ולבני בניך**, והא דכתיב **ולמדתם אותם את בניכם** בא למעט בניכם ולא בנותיכם.

– ר' יהושע בן לוי דרש דכל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, שנאמר **והודעתם לבניך ולבני בניך** וכתוב אחריו **יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחורב**. ולכך מיהר לצאת מביתו עם סדין בעלמא על ראשו (שלא ליך בגילוי הראש) ולא הספיק להתעטף בסודרו, מפני שרצה להוליך בן בנו לבית המדרש ללמוד אתו. וכן ר' **היא בר אבא** לא טעם אומצא ובשר מעט בנהלים שהיו רגילין לשעום בבוקר עד שחזר עם בן בנו מה שקרא אתמול ולימדו עוד פסוק יותר, וגם **רבה בר רב הונא** לא טעם אומצא עד שהביא בן בנו לבית המדרש.

ג. דלסוף להסתכל בפני רשע (נגילה דף סח), וכך הונא היה מחשיבו צלל אשה כרשע כדאמר כל ימיו בטהור עזירה (מהרש"ב).

ד. דף בגמ' מיירי כזבולון בן דן שלימדו אבי אביו, מ"מ משמע בגמ' ורש"י דגם אז אינו חייב ללמד את בנו אלא מקרא, וכ"כ הרא"ש. מיהו עי' במהרש"א (מ"א ד"ה עד דמקרי) שמלמד לומר דהיינו דוקא באבי אביו (והאי למד להן שחייב ללמד את בן בנו תורה ועל זה קאמר דמ"מ אינו חייב ללמד אלא מקרא) אבל אביו חייב ללמדו מקרא משנה ותלמוד.

ה. דכיון שכל אחד מלמד את בנו, הוי נמלא דעל ידי אבי אביהם עד סוף כל הדורות הם יודעים בתורה, כי ממנו בא הלימוד לכולם, לכן הוי כאלו הוא היה מלמד בעצמו לכולם (מהרש"ב).

גלין קנין תורה

נעשים אויבים זה את זה ומתוך שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה, אבל אינם זוים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, כדכתיב 'על כן יאמר בספר מלחמת ד' את והב בסופה', וקרינן ליה 'בסופה' ולומר דמלחמה שנעשית על ידי ספר – אהבה יש בסופה.

✦ **תורה תבלין:** כתיב 'ישמתם את דברי אלה, לשון סם תם וסם שלם שאינו חסר שום הצלה, שהתורה נמשלה לסם היים לפי שהקב"ה ברא יצר הרע וברא לו תורה תבלין, ורק אם עוסקים בתורה אין נמסרים בידו, כדכתיב 'הלא אם תמים' (רומן ללימוד התורה דכתיב 'כי לקח טוב נתתי לכם') שאת' (פי' תוכל להתנשא על יצרך), אבל אם אין עוסקים בתורה נמסרים בידו לפי שהיצה"ר רובץ במקום המאים דכתיב 'לפתח המאת רובץ', וגם כל משאו ומתנו באדם להחמיאו דכתיב 'ואליך תשוקתו'. ומכל מקום אם אדם רוצה יכול למשוך בו ועל ידי עסק התורה דכתיב בסופא דקרא 'זאתה תמשול בו'.

קשה יצר הרע שאפילו הקב"ה קראו רע דכתיב 'כי יצר לב האדם רע מנעוריו'. יצרו של אדם רעתו מתחדשת בכל שעות היום דכתיב 'דך רע כל היום', וכן מתגבר על האדם בכל יום ומבקש להמיתו דכתיב 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואלמלא הקב"ה עוזר את האדם לא היה יכול להתגבר על יצרו דכתיב 'אלקים לא יעזבנו בידו'. אם פגע בך מנוול זה ודהיינו היצה"ר שמתגבר באדם להחמיאו מושכהו לבית המדרש, ועל ידי התורה יתבטל, דאם אבן הוא נימוח על ידי התורה שנמשלה למים דכתיב 'הוי כל צמא לכו למים' וכתיב 'אבנים שהקו מים', ואם ברזל הוא מתפוצץ על ידי התורה שנמשלה לאש ושמפעפע את הברזל דכתיב 'הלא כה דברי כאש נאם ד' וכפמיש יפוצץ סלע'.

להשיאו אשה

אב חייב להשיאו את בנו ובנותיו דכתיב 'קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים' וע"י ברין דמלשון הגמ' מוכח דכשם שהיב להשיאו את בנו כך היב להשיאו את בתו. **בבנו היינו שחייב לחזור אחר אשה בשבילו** (והדרכו של איש לחזור על אשה כנ"ל דף ב"ג), **ובבתו** (ואין דרכה של אשה לחזור אחר איש) היינו שיתן לה מלבושים ונכסים כי היכי שיקפצו עליה אנשים.

ללמדו אומנות

אב חייב ללמד את בנו אומנות, דכתיב 'ראה חיים עם אשה אשר אהבת'; אם נפרש האי 'עם אשה' דהיינו אשה ממש, קאמר קרא דכשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות, ואם נפרש דקאי על התורה ושנקרא בכמה קראי 'אשה' כדכתיב במשלי 'אשת חיל' קאמר קרא דכשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות.

לתנא קמא לאו דוקא אומנות, דהוא הדין אם לימדו סחורה הרי למדו חיים. אבל לר' יהודה דקאמר 'כל שאינו מלמדו אומנות כאילו מלמדו ליסמות', צריך ללמדו אומנות דוקא (ודכמה פעמים שאין לו במה לעשות סחורה ועומד ומלמדם).

עניני כיבוד ומורא אב ואם

✦ **איש ואשה:** בין איש ובין אשה חייבין במורא אב ואם דכתיב

'איש אמו ואביו תיראו' בלשון רבים. והא דכתיב ברישא דקרא 'איש', מפני שאיש סיפק בידו לעשות בכל גוונא ודאין מוחה בידו, מזה שאין כן אשה שנשאת לבעל אין סיפק בידה לעשות דרשות בעלה עליה, אבל אם נתגרשה הרי היא שוה לאיש במצוה זו.

✦ **שוה למקום:** השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום ובגויה שוה דכתיב 'כבד את אביך ואת אמך' וכתיב 'את ד' אלקיך תירא'; וכן השוה מוראת אב ואם למוראת המקום דכתיב 'איש אמו ואביו תיראו' וכתיב 'את ד' אלקיך תירא ואותו תעבוד'; וכן השוה ברכת אב ואם (דהיינו קלה בלשון בני נהור) לברכת המקום דכתיב 'מקלל אביו ואמו מות יומת' וכתיב 'איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו'. אבל הכאת אב ואם לא השוה למקום, דאי אפשר להקישו (שאין הכאה כלפי מעלה).

ובדין הוא להשוות אב ואם להקב"ה בדברים הנ"ל מאחר שכולן שותפין בו, דשלשה שותפין הן באדם; הקב"ה ואביו ואמו, ובזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני.

[דף לא.]

✦ אדם עלול לכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים לפיכך הקדים הקב"ה כיבוד אב לכיבוד אם (כדכתיב כבד את אביך ואת אמך), ואדם עלול להתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הקב"ה מורא אם למורא אב (כדכתיב איש אמו ואביו תיראו), מלמדך שאב ואם שוין בין למורא ובין לכיבוד.

בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני.

– כל העובר עבירה כסתר כאילו דוחק רגלי השכינה, דכתיב 'כה אמר ד' השמים כסאי והארץ הדום רגלי' והרי שרגלי השכינה כביכול הם בארץ, וכשעובר עבירה כסתר הרי הוא כאומר אין המקום כאן ואינו יודע ח"ו, ונמצא כדוחק רגלי השכינה ומקצרו לומר שאינו כאן. וכן אסור לאדם שיהלך ד' אמות בקומה זקופה, דכתיב 'מלא כל הארץ כבודו' (וכשהאדם זוקף קומתו נראה כדוחק לשכינה). ומהאי טעמא (דמלא כל הארץ כבודו) היה רב הונא בריה דרב יהושע נזהר שלא לילך ד' אמות בגילוי הראש שהרי השכינה למעלה מראשו.

✦ **כיבוד של מי קודם:** אם כיבוד אביו וכיבוד אמו באין עליו בפעם אחת יניה כבוד אמו ויעשה כבוד אביו, שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו. והיינו דוקא באמו שהיא אשת אביו, אבל אם נתגרשה ואינה חייבת בכבוד אביו (כבוד שניהם שוין עליו) ואיזה מהם שירצה יקדים, כ"י וי"ד סי' ר"ט בבבאור פרש"י.

✦ בשעה שאמר הקב"ה על הר סיני אנכי ולא יהיה לך, אמרו אומות העולם לכבוד עיצמו הוא דורש, אבל כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך הזרו והזרו למאמרות הראשונות (דמצות כיבוד אב ואם הוא

ז. כן מנזר ברמב"ם (פ"ו מה"ל ממזים ה"ב), והא דלמרינן לקמן שצריך להקדים כיבוד אב לאם היינו דוקא כשנייהן זאין עליו בפעם אחת, עיין מאירי. מיהו ע"י במהרש"א (הגן ס' דלעולם כיבוד אב קודם לכיבוד אם ולכן הקדים קרה אב לאם נמזות כיבוד, ועיקר הקושיא נגמרת כהן הוא למה שיה נמזר להקדים אם לאב.

גליץ קנין תורה

מצוה שכלית נמוסית שהי' מובן לאומות העולם, וממילא הודו אף לדברות הראשונות, דכל שכן שהייב אדם בכבוד המקום שאף הוא שותף בכריאתו כאביו ואמו, החיו ומותו של האדם מסורין בידו; עפי' פירשי' ומהרשיא'. ובגמרא ב' דרשות לזה: (א) **עולא רבה דרש ליה מדכתיב 'יודוך ד' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך' ולא נאמר מאמר פיך** ודבמאמר הראשון עדיין לא הודו, ורק כשמעו כבד את אביך וגו' חזרו והודו למאמרות הראשונות. (ב) **רבא דרש ליה מדכתיב 'ראש דברך אמת', לומר דעל ידי סוף דברך ניכר שראש דברך אמת.**

• יש ללמוד מדמא בן נתינה באשכולן כמה אדם מצווה להזהר בכבוד אב ואם: (א) פעם אחת בקשו ממנו חכמים לקנות פרקמטיא בששים רבוא שכר, והיה המפתח מונח תחת מראשותיו של אביו והיה אביו ישן ולא ציערו ולהקיצו משנתו. (ב) פעם אחרת² בקשו חכמים לקנות ממנו אבנים לאפוד בששים רבוא שכר, ורב כהנא מתני בשמונים רבוא, והיה המפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו. (ג) פעם אחת היה יושב בין גדולי רומי כשהוא לבוש כנגד של משי מרוקם בחוטי זהב, ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ושהיתה מטורפת מדעתה; תוד"ה ובאתו ולא הכלימה.

הקב"ה נתן לדמא בן נתינה שכרו שנולדה לו ולשנה אחרת אחר שבקשו לקנות ממנו אבנים לאפוד פרה אדומה בעדרו, וכשנכנסו אצלו חכמי ישראל לקנותה בדמים הרבה לא ביקש מהם אלא אותו ממון שהפסיד בשביל כבוד אביו. וילפינן מזה, ומה מי שאינו מצווה ועושה כך, מצווה ועושה על אחת כמה וכמה, דהא אמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה דמי שמצווה ועושה הוא ומצטער יותר פן יעבור, משא"כ מי שאינו מצווה ועושה יש לו פת בסלו, שאם ירצה יניה; תוד"ה גדול.

- רב יוסף היה סגני נהור, ומתחילה היה סבר דגדול מי שאינו מצווה ועושה, לכך אמר שאם יאמרו לו הלכה כר' יהודה דסומא פטור מן המצוות יעשה סעודה לתלמידים, אבל כששמע הא דר' חנינא דגדול המצווה ועושה חזר ואמר שאם יאמרו לו שאין הלכה כר' יהודה יעשה סעודה לתלמידים.

[דף לא:]

• **אופן מצות כיבוד: יש מאכיל לאביו פסיוני** ועוף חשוב ושמן, מין שליו שירד במדברו ומכל מקום טורדו מן העולם ושנענש עליו מפני שמראה לו צרות עין על סעודתו, ויש מטהינו לאביו בריחיים (שהיא מלאכה קשה) ומביאו (את הבן) לחיי העולם הבא (מפני שמכבדו בדברים טובים ונחומים, ומטיל עליו המלאכה בלשון רכה להראות לו צורך השעה שאינן יכולין להתפרנס אלא בניגעה זו).

אבימי היו לו ה' בנים סמוכים (בעלי תראה (מאירי), ובודאי היו יודעים לכבד את אביהם ולרין במקומו לפתוח את הדלת לאבי אביהם; מהרשיא) ומכל מקום כשהיה אביו ר' אבהו קורא בדלת לא הניח לאחד מבניו לילך, אלא הוא בעצמו היה רץ ופתח לאביו, ובדרכו לדלת היה קורא ואומר 'אין אין' ופי' אפתח אפתח, כדי שידע אביו שהוא בא לפתוח את הדלת. (עוד מעשה באבימי, דיום

ה. דהיינו 'כבד את אביך ואת אמך' שהם סוף הדברות גלות הראשונה כלל ימין שהיו כמזכיר עליו חמש דברות הראשונות (מהש"ס).

ט. עיין מאירי דלן זה ז' נוסחאות גמ' אלף היו שני מאורעות שונים.

י. עיין ציפה עינים בשם תלמוד ירושלמי.

אחד ביקש ממנו אביו שיביא לו מים, ועד שחזר עם המים נתנמנם אביו, וגחן אבימי והמתין עד שיתעורר אביו משינתו, ובזכות זה זכה להביין מזמור אחד בספר תהלים (ומה שלא היה מבין קודם לכן לדורשו. וברשי' הביא פירוש אחר, שהבין מזמור זה דכתיב 'מזמור לאסף' ולא קינה לאסף, שהוא שירה על שכינה הקב"ה חמתו בעצים ואבנים שבביתו ומתוך כך הותר פליטה בישראל, שאמלא כך לא נשתתיר משונאי ישראל שרדי ופליטו).

• בן שהוא אהוב לאביו ולאמו ורוצים לשמשו; מאמו מותר לקבל בכל גוונא ודהאייל והיא רוצה בכך רצונה זה כבוד; תוריה"ז, אבל מאביו יש חילוק, שאם אביו בן תורה לא יקבל ממנו (משמעות הגמ' זכ"ה בר"ז), שיש לחוש דלפעמים יהיה לו חלישות הדעת אם הבן יקבל ממנו עבודה.

ר' טרפון היתה אמו זקנה, ובכל פעם שביקשה לעלות על מטתה או לירד ממטתה גחן ר' טרפון ועלתה עליו. אבל כששיבה עצמו בבית המדרש על כך אמרו לו עדיין לא הגעת לחצי מצות כיבוד, דכלום זרקא ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה.

רב יוסף כששמע קול כרעא דאמיה היה אומר איקום מקמי שכנינה דאתיא.

ר' יוחנן לא היה יכול לכבד את אביו ואמו, דכשנתעברה בו אמו מת אביו, וכשילדתו מתה אמו, ואמר על זה ר' יוחנן אשרי לאדם שלא ראה את אביו ואמו (דאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם, לכך עדיף אם לא המאן כלל). גם אביי היה יתום שלא הכיר את אביו ואת אמו, והא דמצינו שאמר אביי 'אמרה לי אם' הכוונה לאומנת שלו.

• אמו של **רב אסי** היתה זקינה, וביקשה ממנו לעשות לה תכשיטין ועשה לה, אבל כשאמרה לו שרוצה בעל שהוא יפה כמותו הכיר ר' אסי שנמרפה דעתה וברה לארץ ישראל (מפני שהכיר שאם ישאר אצלה לא יוכל לצאת ידי שמים במצות כיבוד; תוריה"ז). כששמע שאמו הולכת אחריו לארץ ישראל רצה לצאת לקראתה ולכבדה, ושאל מר' יוחנן אם מותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, והשיב ר' יוחנן דאסור. שוב שאל אם לקראת אמו מותר, והשיב שאינו יודע. המתין רב אסי קצת וחזר ושאל מר' יוחנן אם מותר לו לצאת, ואמר לו ר' יוחנן 'אסי נתרצית לצאת המקום יחזורך לשלום' ועיין בפרשי' דר' יוחנן הי' סבר שדעתו של רב אסי לחזור למקומו לכל ולחשאר שם, ואפילו הכי התיר לו לבסוף לצאת מפני כיבוד אמו, וכן מבואר במאירי. מיהו עיי' במהרשיא דסיל שלא התיר ר' יוחנן אלא בדעתו לחזור לא"י. והשש רב אסי שמוא כועס עליו ר' יוחנן, אבל ר' אלעזר אמר לו שאם היה ר' יוחנן כועס עליו לא היה מברכו בברכת 'המקום יחזורך לשלום'.

אחר שיצא רב אסי לקראת אמו נודע לו שמתה ומגיעה בארון, ואמר שאם היה יודע מזה לא היה יוצא לחוץ לארץ (דכיבוד כזה לא היה בכלל כיבוד של אחר מיתה; תוריה"ז).

• **מכבד אביו בחייו**, שאם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו לחלוק לו כבוד לקבל דברים שיאמר בשמו, אל יתלה הכבוד בעצמו ואפילו יודע שיכבדוהו כאביו) כגון לומר שלחוני בשביל עצמי או מהרוני בשביל עצמי או פטרוני בשביל עצמי, אלא ככולהו יתלה הכבוד באביו (ואבל אם אין אנשי המקום נשמעים לאביו כמו שנשמעים לו, אל יתלה הדבר באביו אלא בעצמו, שאם יתלה באביו יהיה לו לנאיו).

גליץ קנין תורה

לרבים; החכם משנה שם אביו ושם רבו של החכם ושומר להתורגמן 'כך אמר אבא מורי, 'כך אמר רבי ומורי', אבל התורגמן המשמיע לרבים אינו משנה שם אביו או רבו של החכם ואלא מכנהו בשמו ואומר 'כך אמר פלוני'.

אבל אם החכם לוחש לו דבר הלכה בשם אביו של התורגמן להשמיע לרבים בשם אומריו, חייב התורגמן לשנות את שמם וכנ"ל שיאמר כך אמר אבא מורי, כך אמר רבי ומורי.

מכבד אביו במותו, דכשומר שמועה בשם אביו בתוך י"ב חודש אחר פטירתו יאמר 'כך אמר אבא הריני כפרת משכבו' ופי' עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו, אבל אחר י"ב חודש ושכבר קבל אביו מה שקבל דאין משפט רשעי ישראל בניהגם אלא י"ב חודש יאמר על אביו 'זכרונו לברכה לחיי העולם הבא'.

חכם הדורש דרשה ברבים ולוחש לתורגמן והתורגמן משמיע

שאלות ותשובות לחזרה

שאלות

- א. באיזה ב' קנינים קונים וממלמדין בהקדש ולא בהדיוט?
- ב. מה הדין בהדיוט שמשך מהקדש במנה ולא הספיק לתת דמיו עד שעמד במנה? ולמה?
- ג. מה הדין בהדיוט שפדה מהקדש במאתים ולא הספיק למושך עד שעמד במאתים? ולמה?
- ד. באיזה מצות עשה נשים חייבות ובאיזה מצות עשה פטורות?
- ה. מנלן שגם אשה חייבת במצות המוטלות על הבן לעשות לאביו?
- ו. איזה דברים חייב אב לעשות לבנו?
- ז. מנלן דאב חייב למול את בנו?
- ח. בן שלא מל אותו אביו, האם פטור הבן ממצות מילה?
- ט. מנלן שהאם אינה חייבת למול את בנה?
- י. בכור שלא פדהו אביו, האם פטור הבן ממצות פדיון? ומנלן?
- יא. מנלן שהאב אינו פודה את בתו בכורה?
- יב. מנלן שהאם אינה חייבת לפדות את בנה בכור?
- יג. הוא לפדות ובנו לפדות ויש לו ר' ה' סלעים, איזה מהן קודם?
- יד. הוא לפדות ובנו לפדות, ויש לו ה' סלעים בני הורין, וגם מכר קרקעות שהן שוין ה' סלעים ומכרם קודם שהל חייב פדיון בנו, מה הדין? ולמה?
- טו. מצוה עוברת ומצוה שאינה עוברת וזו אפטר לקיים שניהם איזה מהן קודם? ומה הדין כשיש לפניו מצות פדיון הבן ומצוה עלייה לרגל?
- טז. היו לו חמש בנים בכורים מהמש נשים, האם פודה את כולן? ומנלן?
- יז. מנלן שהחייב אדם ללמד את בנו תורה? ומנלן שאם לא לימדו אביו חייב ללמד את עצמו?
- יח. מנא ילפינן שאין אדם מלמד את בתו תורה? ומנלן שהאם אינה חייבת ללמד את בנה?
- יט. הוא ללמוד ובנו ללמוד (ואין לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם) איזה מהן קודם?
- כ. למסקנת הגמרא; ללמוד תורה ולישא אשה, איזה מהן קודם?
- כא. למה אהדר רב הונא אפיה מקמיה דרב המנונא כשבא לפניו?
- כב. 'הנוך לנער על פי דרכו; איזה זמן מוכשר ביותר לכך? (ב' דיעות)
- כג. זבולון בן דן לימדו אביו מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות; האם יש חיוב לאהרם לנהוג כוותיה?
- כד. למה נזהרו כמה אמוראים ללמד את בני בניהם תורה, עד כדי כך שלא טעמו אומצא לפני זה?
- כה. איזה שני דרשות דרשו בגמרא מהפסוק 'ושננתם'?
- כו. איזה אות הוא הציין של אותיות התורה? איזה תיבות הן הציין של תיבות? איזה פסוק הוא הציין של פסוקי התורה?
- כז. איזה אות הוא הציין של אותיות בספר תהלים? ואיזה פסוק הוא הציין של פסוקים בספר תהלים?
- כח. כמה פסוקים יש בספר תורה? וכמה פסוקים יש בספר תהלים ובספר דברי הימים?
- כט. מה ילפינן מהפסוק 'ושמתם'?

קנין תורה גליץ

- ל. קהו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים; וכי בתו בידו היא?
- לא. מה ילפינן מהפסוק 'ראה חיים עם אשה אשר אהבת?' ואיך דרשינן ליה מן הפסוק?
- לב. אב שלימד את בנו עיסקא, יצא ידי חובתו או לא?
- לג. אשה חייבת בכיבוד אב ואם או לא? ומנלן?
- לד. למה הקדים הכתוב אב קודם לאם במצות כיבוד, ובמצות מורא הקדים אם קודם לאב?
- לה. למה אסור לאדם לילך ד' אמות בקומה זקופה?
- לו. אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים, מי קודם? ולמה?
- לז. מאיזה שני פסוקים למדו אמוראים דכששמעו אומות העולם מצות כיבוד אב ואם הודו על דברות הראשונות?
- לח. למה רצה רב יוסף מתחילה שיאמרו לו 'הלכה כר' יהודה דסומא פטור מן המצות, ואחר כך רצה שיאמרו שאין הלכה כן?
- לט. איזה שכר היה לאבימי על מה שגחן ועמד אצל אביו ר' אבהו עם כוס מים עד שנתעורר משינתו?
- מ. בן שאביו ואמו אוחבים אותו ורוצים להשקותו, האם מותר לקבל מהם?
- מא. האם מותר לאדם לצאת מארץ ישראל להויץ לארץ לילך לקראת אמו?
- מב. כשאדם אומר שמועה בשם אביו אחר מותו, מה צריך לומר לכבודו?

תשובות

- א. (א) מעות הקדש קונות משא"כ הדיוט אינו קונה אלא במשיכה, (ב) אמירה לגבוה כמסירה להדיוט.
- ב. משך מהקדש במנה ולא הספיק לתת דמיו עד שעמד במאתים; נותן מאתים, דהקדש אינו קונה במשיכה אלא בכסף ונתייקר ברשות הקדש. משך מהקדש במאתים ולא הספיק לתת דמיו עד שעמד במנה; מעיקר הדין אין צריך ליתן אלא מנה ודול ברשות הקדש, אבל תיקנו רבנן שנותן מאתים דלא יהא כח הדיוט חמור מהקדש.
- ג. בתרוייהו מה שפדה פדוי, ואף בציור הב' שפדה במנה ולא הספיק למשוך עד שעמד במאתים אינו מוסיף עוד מנה ואף דבהדיוט היה יכול לחזור ככה"ז כל זמן שלא משך ולא אמרין בזה 'לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש' דגם בהדיוט אינו יכול לחזור (משנתן דמיו) בלא מי שפרע.
- ד. מצות עשה שלא הזמן גרמא חייבות, מצות עשה שהזמן גרמא פטורות.
- ה. דכתיב 'איש אמו ואביו תיראו' הרי כאן שנים.
- ו. למולו, לפדותו, ללמדו תורה, להשיאו אשה, וללמדו אומנות, ויש אומרים אף להשימו בנהר.
- ז. דכתיב 'ימלא אברהם את יצחק בנו', והיינו חיוב לכל הדורות מדכתיב 'כאשר צוה אותו אלקים', וכל מקום שנאמר 'צו' אינו אלא זירוז מיד ולדורות (זירוז דכתיב 'צו את יהושע והקנהו ואמצהו, מיד ולדורות דכתיב 'מן היום אשר צוה ד' והלאה לדורותיכם).
- ח. בית דין חייבין למולו דכתיב 'המול לכם כל זכר', ואם לא מהליה בית דין חייב איהו למול את עצמו דכתיב 'זעירל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה'.
- ט. דכתיב (בשם אברהם את יצחק בנו) 'כאשר צוה אותו אלקים', ודרשינן אותו ולא אותה.
- י. הבן חייב לפדות את עצמו, דכתיב 'כל בכור בניך תפדה' וקרינן 'תפדה' לאשמועינן דכל שאחרים מצווין לפדותו מצווה לפדות את עצמו.
- יא. דכתיב 'כל בכור בניך תפדה'; בניך ולא בנותיך.
- יב. דכתיב 'תפדה' וקרינן 'תפדה' לאשמועינן דכל שאינו מצווה לפדות את עצמו אינו מצווה לפדות אחרים, ואשה אינה מצווה לפדות את עצמה דדרשינן עוד מפסוק זה דכל שאין אחרים מצווין לפדותו אינו מצווה לפדות את עצמו. וואשה אין אחרים מצווין לפדותה דכתיב בנך ולא בנותיך כנ"ל.
- יג. לכלול עלמא הוא קודם דמצוה דגופיה עדיף.
- יד. לר' יהודה דס"ל מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא ואפשר לגבות פדיונו מהמשועבדים, יתן תחילה החמש סלעים בשביל פדיון בנו ושוב יטרוף הכהן לחמש משועבדים בשביל פדיון האב. אבל לרבנן דסבירא להו מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא אי אפשר לגבות כלום ממשועבדים, לכך יתן החמש סלעים בשביל פדיון עצמו דמצוה דגופיה עדיף.
- טו. בכל שאר מצוות לכו"ע מצוה עוברת קודם (משמעות הנבט, וכ"ח בתורה"ז ועוד ראשונים). אבל במצות פדיון הבן ועלייה לרגל פליגי; לר' יהודה גם בזה מצוה עוברת קודם לכך עולה לרגל ואחר כך ולכשתמצא לו עוד ה' סלעים פודה את בנו, אבל לרבנן פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל, דשאני הכא דכתיב 'כל בכור בניך תפדה' והדר כתיב 'ולא יראו פני ריקם'.
- טז. פודה את כולו, דבפטר רהם תלה רהמנא. וכדי שלא נלמוד גזירה שוה 'בכור בכור' מנחלה דבעינן דוקא ראשית אונג, קמ"ל קרא 'כל בכור בניך תפדה' לרבות כולו לפדיון.
- יז. חייב אדם ללמד את בנו תורה דכתיב 'ולמדתם אותם את בניכם'. ואם לא לימדו אביו חייב ללמד את עצמו דכתיב 'ולמדתם אותם'.
- יח. אינו מלמד את בתו דכתיב 'ולמדתם אותם את בניכם'; ולא בנותיכם. והאם אינה חייבת ללמד את בנה תורה, דכתיב 'ולמדתם' ושמעונו ללמד לאחרים; וכתיב 'ולמדתם' ושמעונו ללמד את עצמו; לאשמועינן דדוקא מי שמצווה ללמד את עצמו מצווה ללמד אחרים, משא"כ אשה שאינה מצווה ללמד את עצמה כדילפינן עוד מפסוקים אלו דדוקא מי שאחרים מצווין ללמדו מצווה ללמד את עצמו ומשא"כ אשה דדרשינן לעיל בניכם ולא בנותיכם.

קנין תורה גליון

- יט.** לתנא קמא לעולם הוא קודם לבנו, אבל ר' יהודה מחלק שאם היה בנו זריו וממולא ותלמודו מתקיים בידו ונחאב רואה שיצליח יותר ממנו) בנו קודמו.
- כ.** אם לא יהיו צרכי הבית על צווארו אחר התונתו כגון בבניי ככל, ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה. אבל אם יהיו צרכי הבית עליו אחר התונתו כגון בבניי ישראל, ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה, אלא אם כן אי אפשר לו בלא אשה דאז ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה.
- כא.** שעדיין לא נשא אשה, ורב הונא למעמיה דבן עשרים שלא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה וואמרו חז"ל אסור להסתכל בפני אדם רשע, מהרשיא.
- כב.** יש אומרים מבן מ"ז עד בן כ"ב, ויש אומרים מבן י"ח עד בן כ"ד.
- כג.** לענין מה שלימדו מקרא משנה ותלמוד וכו' נקטינן שאין חיוב ללמדו אלא מקרא והיינו תורה ולא נביאים וכתובים, ומשם ואילך ילמוד בעצמו, ולענין מה שלימדו אבי אביו פליגי תנאי, יש אומרים חייב אדם ללמד את בן בנו תורה ודכתיב 'והודעתם לבניך ולבני בניך, והא דכתיב 'ולמדתם אותם את בניכם' בא למעט ולא בנותיכם, ויש אומרים שאין חיוב ללמד את בן בנו תורה ודכתיב 'ולמדתם אותם את בניכם, ולא בני בניכם, והא דכתיב 'והודעתם לבניך ולבני בניך אתא לאשמועינן שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות).
- כד.** דרש ר' יהושע בן לוי שכל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, דכתיב 'והודעתם לבניך ולבני בניך' וסמך ליה כתיב 'יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחורב'.
- כה.** (א) אל תקרי ושנתם אלא ושלשתם; שישלש אדם שנתיו שליש במקרא ושליש במשנה ושליש בתלמוד, ומסיק דהיינו שיחלק ימי השבוע. (ב) שתחזור על דברי תורה ותבדוק בעומקם עד שיהיו מהודדים בפך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד.
- כו.** הציין של אותיות; וא"ו גחון, הציין של תיבות; דרש דרש, הציין של פסוקים; והתגלה.
- כז.** הציין של אותיות; עיי"ן של 'יכרסמנה חזיר מיער'. הציין של פסוקים; והוא רחום יכפר עון.
- כח.** בספר תורה יש ה' אלפים תפ"ח פסוקים. יתר עליו תהלים שמונה, וחסר ממנו דברי הימים שמונה.
- כט.** שהתורה הוא 'סם תם', פי' שנמשלה לסם חיים, שהקב"ה ברא יצר הרע וברא לו תורה תבלין.
- ל.** הכי קאמר שיתן לה מידי מלבושים ונכסים כי היכי דקפצו עלה אינשי.
- לא.** שהיב אדם ללמד את בנו אומנות; אם 'אשה' היינו אשה ממש קרא דכשם שהיב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות, ואם אשה היינו התורה קאמר קרא דכשם שהיב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות.
- לב.** לתנא קמא יצא שהרי למדו חיים, אבל לר' יהודה לא יצא דצריך ללמדו דוקא אומנות, שאם אינו מלמדו אלא סחורה פעמים שאין לו כמה לעשות סחורה ועומד ומלמטם את הבריות.
- לג.** חייבת, דכתיב 'איש אמו ואביו תיראו' בלשון רבים. אבל היינו דוקא כשאין לה בעל כגון שנתגרשה, אבל כשיש לה בעל אשמועינן קרא 'איש אמו ואביו תיראו' דדוקא איש חייב מפני שסיפק בידו לעשות, אבל האשה פטורה מפני שרשות אחרים עליה.
- לד.** דבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים, ובן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שאביו מלמדו תורה.
- לה.** דמלא כל הארץ כבוד ד', והזוקף קומתו נראה כדוחק את השכינה.
- לו.** באשת אביו, אביו קודם, שאתה ואמך חייבין בכבוד אביך. אבל אם נתגרשו שניהם שוין וזאיה שירצה יקדים.
- לז.** (א) 'יודוך ד' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך', אמרי פיך ולא מאמר פיך. (ב) 'ראש דברך אמת', דמסוף דברך ניכר שראש דברך אמת.
- לח.** רב יוסף היה סגי נהור, ומתחילה היה סבר דגדול מי שאינו מצווה עושה יותר מצווה ועושה, אבל אחר כך שמע הא דר' חנינא דגדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה.
- לט.** איסתייע מילתא והבין מזמור אחד בספר תהלים שלא היה מבין בו קודם לכן לדרשו וז"ל שדרש הפסוק 'מזמור לאסף' ולא אמר קינה לאסף, ודרש שאמר שירה על שכינה הקב"ה המתו בעצים ואבנים שבביתו ומתוך כך הותר פליטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שרדו.
- מ.** מאמו מותר לקבל בכל גוונא, אבל מאביו יש חילוק, שאם הוא בן תורה אסור לקבל ממנו דפעמים יחלוש דעתו.
- מא.** בהייה מותר לצאת, אבל אם מתה ומביאין אותה בארון אסור לצאת לקראתה ודאין זה בכלל מכבדין דלאחר מיתה.
- מב.** תוך י"ב חודש אומר 'הריני כפרת משכבו', לאחר י"ב חודש אומר 'זכרונו לברכה לחיי העולם הבא'.

ברכות לראש משביר

ידידנו הנגיד הנכבד רודף צדקה וחסד, אוהב תורה ומוקיר רבנן ותלמידיהון

מו"ה יוסף ארי' בריננער הי"ו נציב חודש כסלו

אשר נדב כל הוצאות החודש

לע"נ זקינו מו"ה יצחק ב"ר דוד הלוי ע"ה

זכות התורה תעמוד לו להתברך בכל משאלות לבו לטובה
לאורך ימים ושנים טובות - ויתקיים בו הבטחת נביאי אמת וצדק
לא ימושו מפך ומפי זרען ומפי זרען אמר ה' מעתה ועד עולם

בברכת החורה

הנהלת חבורת קנין תורה